

Linguistic Justice for Europe and for the World

Van Parijs, Philippe

Oxford: Oxford University Press (2011), 299 p., ISBN 978-019-92-0887-6

Anna is een zesjarig meisje dat in het kanton Ticino (Zwitserland) woont. Haar moedertaal is het Italiaans, maar haar ouders willen dat ze naar een Engelstalige basisschool gaat. Ze benaderen een Amerikaanse privéschool in Ticino, waar de meeste lessen in de taal van Mark Twain onderwezen worden. Omdat Anna echter nog steeds leerplichtig is, moet ze, om naar deze school te kunnen gaan, een speciale toelating krijgen van het Departement van Publiek Onderwijs van het Kanton Ticino. De autoriteiten weigeren om haar deze toelating te geven. De ouders van Anna beslissen om een beroep aan te tekenen tegen deze beslissing, eerst bij een rechtbank op kantonnaal niveau en daarna bij een federale rechtbank. Het beroep is verworpen. De kern van de argumentatie van de rechters gaat als volgt: het kanton Ticino heeft het recht om het taal-territorialiteitsprincipe (TTP) [*linguistic territoriality principle*] te verdedigen.

Hoewel de naam van het meisje een product van mijn verbeelding is, is haar situatie dat niet. De zaak bestaat en de uitspraak van de Federale Rechtbank (Nummer 2C_449/2011) dateert van 2012. Het is een symbooldossier, omdat het aantoont tot op welk niveau de Zwitserse autoriteiten, zowel kantonnaal als federaal, het TTP rigoureus toepassen. Het klopt dat soortgelijke regels ook teruggevonden kunnen worden in andere meertalige omgevingen, zoals Québec. Maar in Québec weerspiegelen deze regels het verlangen om de Franse taal te verdedigen van een objectief vast te stellen verengelsing, waarbij in Ticino deze rechtvaardiging ontbreekt. Er bestaat immers geen reëel risico dat het Engels het Italiaans kan vervangen in het Zuidelijk deel van Zwitserland. Toch waren de federale rechters unaniem om te verklaren dat ‘het publieke belang ter verdediging van *italianità* de overhand zal hebben over het privébelang van de beroepspartij’ [*eigen vertaling vanuit het Italiaans*]. Dit toont aan hoe strikt, zelfs ‘rigide’, het TTP in Zwitserland toegepast wordt.

Anna’s ouders menen dat ze het slachtoffer zijn van een *onrechtvaardigheid*. De bevoegdheden van het kanton Ticino geloven op hun beurt te hebben gehandeld op een *rechtvaardige* wijze. Maar wat betekent *rechtvaardigheid* in het domein van taal? Om welke reden zou het respect voor het TTP (zie Art. 70, Zwitserse federale Grondwet) voorrang krijgen op individuele taalvrijheid (zie Art. 18, Zwitserse federale Grondwet) die bijvoorbeeld uitdrukking vindt in de vrijheid om onderwijs te kiezen in de taal die de persoonlijke voorkeur draagt?

In de voorbije jaren zijn politieke filosofen de taalkwestie beginnen behandelen met normatieve argumenten (zie Kymlicka & Patten 2003). In deze context vertegenwoordigt het boek van Philippe van Parijs een succesvolle poging om een omvattende theorie over *taalrechtvaardigheid* (TR) [*linguistic justice*] te ontwikkelen. De analyse van Van Parijs omvat twee conclusies. Ten eerste: slechts één *lingua franca*, het Engels, moet gepromoot worden op het globale niveau. Ten tweede: lokale talen zouden beschermd moeten worden tegen een rigoureuze toepassing van het TTP (Van Parijs spreekt over een ‘territoriaal gedifferentieerd bindend taalregime’ [*territorially differentiated coercive language regime*]).

Van Parijs behandelt aanvankelijk een aantal empirische feiten die aantonen dat Engels de voornaamste communicatietaal op globaal niveau is geworden en hij legt uit waarom op lange termijn geen andere taal deze functie zou kunnen vervullen (hoofdstuk 1). De verspreiding van Engels als *lingua franca* is echter meer dan een empirisch onomkeerbaar feit. Het is immers zelfs wenselijk vanuit een globale rechtvaardigheid gebaseerd op het gelijkheidsprincipe (§1.9) én het werkt bovendien de ontwikkeling van een transnationale *demos* in de hand (§1.10). Dit impliceert echter niet dat een dergelijke evolutie rechtvaardig of eerlijk is. Het is immers niet noodzakelijk eerlijk dat niet-Engelstaligen tijd en geld moeten besteden om Engels te leren, terwijl Engelstaligen deze middelen kunnen aanwenden voor andere activiteiten. Verder, Engelstalige

landen profiteren ruimschoots van de komst van niet-Engelstaligen die Engelse taallessen volgen. Hoe kan een dergelijke onrechtvaardigheid aangepakt worden?

Als we taal als een gemeenschappelijk goed beschouwen en we daarvoor de TR als een ‘eerlijke samenwerking’ [*fair cooperation*] conceptualiseren, dan kunnen we verschillende stelsels ontwikkelen gaande van een efficiënte en/of eerlijke verdeling van kosten tot een gelijke verdeling van opbrengsten die resulteren uit het gebruik van Engels als een *lingua franca* (hoofdstuk 2). Van Parijs kiest voor een gelijkmaking van de verhouding tussen kosten en opbrengsten. Het resultaat van een dergelijk stelsel is dat ongeveer de helft van de noodzakelijke kosten voor het leren van niet-Engels gedragen zal moeten worden door niet-Engelstaligen, en dat de andere helft dan gedekt zal moeten worden door Engelstaligen.

Toch is Van Parijs minder geïnteresseerd in taal als een gemeenschappelijk goed, dan in taal als een persoonlijk goed [*personal resource*]. Vanuit dit standpunt creëren we een onrechtvaardigheid wanneer we vertrekken van een ongelijke verdeling van middelen gebaseerd op een diversiteit van de aangeboren taalbagage [*native language equipments*] (p. 87). Vanuit deze bezorgdheid ontwikkelt Van Parijs een opvatting van TR als ‘gelijke opportuniteit’ [*equal opportunity*] gebaseerd op verdelende rechtvaardigheid (hoofdstuk 3). Een dergelijke opvatting van rechtvaardigheid vereist een herverdeling van middelen: van zij die taalkundig bevoordeeld zijn (de Engelstaligen) naar zij die het niet zijn (niet-Engelstaligen). Dit impliceert niet noodzakelijk een geldstroom. Het is mogelijk om de *lingua franca* bijna kosteloos te verspreiden. Van Parijs stelt bijvoorbeeld voor om het dubben van Engelse films te verbieden en suggereert om in de plaats daarvan te kiezen voor ondertitels.

Toch zijn deze maatregelen niet voldoende. Theorieën over rechtvaardigheid beperken zich niet tot overwegingen over gelijke uitwisseling of gelijke herverdeling van middelen. Rechtvaardigheid gaat ook over respect, waardigheid en achting. Van Parijs ontwikkelt dus een derde benadering tot TR (hoofdstuk 4) die hij benoemt als ‘achtingspariteit’ [*parity of esteem*] (ook wel ‘gelijkwaardigheid’ [*equal dignity*] of ‘gelijk respect’ [*equal respect*]). Waaruit bestaat dit? Dit zou kunnen betekenen dat we het bestaan – al is het maar symbolisch – van een bepaalde taal in een bepaalde context erkennen (Denk maar aan de erkenning in Zwitserland van het Romaans als vierde ‘landstaal’ [*national language*]). Soms zijn symbolen echter niet voldoende. TR als ‘achtingspariteit’ vereist veel meer dan dat. Volgens Van Parijs vergt het de toepassing van TTP (hoofdstuk 5). Desalniettemin zal het TTP niet verdedigd worden met behulp van nationalistische argumenten (zoals het recht van bodem of nationale soevereiniteit.) Beter is het als dit principe dient om (a) koloniale houdingen te weerstaan, (b) om te vermijden dat een minderheidstaal verdwijnt omdat haar sprekers zich uit welwillendheid aansluiten bij de taal van meerderheid – opnieuw kunnen we denken aan de Romaans sprekers in Graubünden – en (c) om te verzekeren dat een lokale taal gebruikt kan blijven worden als communicatiemedium tussen de sprekers, begrepen als een politieke gemeenschap.

De aandachtige lezer zal misschien hebben opgemerkt dat, onder de rechtvaardigingen van het TTP die we vermeld hebben, twee motiveringen ontbreken die frequent gebruikt worden vooral in een Zwitserse context. Dat zijn ‘taalvrede’ [*linguistic peace*] (§5.7) en de promotie van taaldiversiteit (hoofdstuk 6). Dit laatste zal in het bijzonder niet beschouwd worden als een doel op zich. Op die manier brengt Van Parijs onze aandacht op een paradox volgens dewelke de promotie van meertaligheid een vermindering in taaldiversiteit kan teweegbrengen. Daarnaast wijst hij ook op het feit dat, algemeen genomen, er een *trade-off* bestaat tussen diversiteit binnen een bepaald taalgebied en diversiteit tussen verschillende taalgebieden (§6.3).

Een boek dat een dergelijk complex onderwerp exploreert, bevat ongetwijfeld elementen die bekritiseerd kunnen worden, bijvoorbeeld omdat ze niet helemaal overtuigend zijn of niet voldoende ontwikkeld zijn. In bijzonder kan het TTP, zoals geformuleerd door Van Parijs, als te

zwak worden beschouwd om lokale talen te beschermen tegen dominante en hegemonische talen (zie Grin 2011). Daarentegen kan het ook beschouwd worden als zijnde te strikt om de pluraliteit van talen in achtving te nemen in hedendaagse maatschappijen en om taalvrijheid te respecteren (zie De Schutter 2008). Wat mijn lezing van het boek betreft, denk ik dat de rol van *democratie* in de theorie over TR, wat door Van Parijs genegeerd wordt (§6.3), een verdere theoretische ontwikkeling behoeft. Het staat buiten kijf dat het TTP vele verdiensten heeft en dat het in het algemeen verdedigd zal worden. Toch moeten we toegeven dat het idee dat taalgrenzen voor eens en voor altijd bepaald moeten worden, ingaat tegen enkele basisprincipes van een liberale democratie. Volgens mij is het antwoord van Van Parijs op deze kritiek bijgevolg niet helemaal bevredigend. Desalniettemin moeten we erkennen dat dit boek een geïnformeerde, intelligente en stimulerende analyse biedt van een probleem dat al zo lang genegeerd werd in de politieke filosofie. Het is een inspirerend werk over meertaligheid [*phurilinguism*] dat in toekomstige theoretische benaderingen onmogelijk vergeten of genegeerd zal worden.

Toch hernemen we nog even de initiële vraag van deze recensie. Biedt TR, zoals uitgewerkt door Van Parijs, theoretische steun aan de rechtvaardiging van de beslissing om Anna niet naar een Engelstalige school in het kanton Ticino te laten gaan? Het antwoord is negatief. Deze beslissing is duidelijk disproportioneel omdat het TTP op een té strikte manier wordt toegepast. TR zou ons wel in staat moeten stellen om te eisen dat, als Anna toegelaten zou zijn geweest om naar die Amerikaanse school te gaan, het onrechtvaardig zou zijn dat haar ouders daar alle kosten van zouden moeten dragen, zonder daarbij enige steun te ontvangen van Engelstalige landen.

***

[The official name of the SPSR, proudly exhibited on its cover, is given in four languages. Indeed, this journal welcomes contributions written in French, German and English, as well as in Italian. This is a good example of linguistic justice as “parity of esteem”. Yet to my knowledge, no SPSR article has ever been published in Italian. Probably no scholar has ever submitted a paper in this official Swiss language, considering that all Italian-speaking Swiss political scientists publish their works almost exclusively in English, French or German. The topic of this book review was too inviting, though, not to address this lacuna. The few readers who do not understand Italian may wish to have a look at the English translation available online (bit.ly/SQVlzN). However, advocates of English-only in social sciences should not rejoice too quickly: on the same website they will find translations of this review into (in alphabetical order) Bosnian Serbo-Croat, Dutch, French, German and Romansh. Needless to say, the addition of any further language will be most welcome.]

Nenad Stojanovic
Zentrum für Demokratie Aarau,
Universität Zürich

Uit het Engels vertaald: Micha Wiebusch

Bibliografie

- De Schutter, H. (2008). The linguistic territoriality principle – a critique. *Journal of Applied Philosophy* 25(2): 102–120.
- Grin, F. (2011). Using territoriality to support genuine linguistic diversity, not to get rid of it. In P. Van Parijs (ed.), *The Linguistic Territoriality Principle: A Right Violation or Parity of Esteem?* Brussels: Rethinking Belgium (28-33).
- Kymlicka, W. en A. Patten (eds) (2003). *Language Rights and Political Theory*. Oxford: Oxford University Press.